

Zákresy míst zásahů obětí Pražského povstání

7.5.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Soubor zákresů míst smrtelných zásahů obětí Pražského povstání vznikl od června 1945 minimálně do prosince téhož roku. Jeho původce v tuto chvíli není znám. Přesto se jedná o důležitý pramen k průběhu Českého květnového povstání v Praze, a přeneseně, prostřednictvím existujících pamětních desek padlých, i k architektuře veřejného prostoru v hlavním městě.

Digitální edici zákresů míst smrtelných zásahů obětí Pražského povstání naleznete pod tímto odkazem

Popis souboru

Soubor je uspořádán podle devatenácti pražských čtvrtí, existujících v roce 1945 a v jejich rámci dále podle katastrálních území. Každá část, týkající se jednoho katastrálního území, se skládá ze dvou částí: první je seznam, jež obsahuje základní biografické údaje o padlých a v mnohých případech i odkazy na čísla jednacích spisů policejních revírů, které byly vedeny k jednotlivým úmrtím. Evidované osoby jsou v rámci katastrálního území průběžně číslovány. Druhá část se skládá z výkresů v měřítku 1:720, zachycující plánky lokality s vyznačením místa, kde oběti utrpěly smrtelný zásah, či byly pochovány, obvykle s vyznačením kolmé vzdálenosti k nejbližším budovám, dále jejich jméno či jména a průběžná čísla, odpovídajícími seznamu. V mnoha případech jsou i zde uvedeny odkazy na zmíněné policejní spisy, ať již na jejich čísla jednacích, nebo na seznamy sestavené jednotlivými policejními revíry. Samostatně jsou zařazeny případy velkého množství obětí na jednom místě na území obvodů Praha I až VII.

Jsou známy dva exempláře tohoto souboru. První exemplář, dochovaný v Archivu hlavního města Prahy, má desky opatřeny názvem „Seznam padlých ve Velké Praze ve dnech národní revoluce 5. – 9. května 1945“, razítkem 6. odboru Stavebního úřadu hlavního města Prahy a razítkem „Příloha k č. stav. úřadu“ s rukou dopsaným číslem jednacím 6-1716-48-Vý, pod kterým je přeškrtnuté 6-4774-47-Ba. Není zřejmé, zda jde o razítka původce souboru, či zda jde o razítka příjemecká. V tomto exempláři je zařazena také samostatná stránka s tabulkou statistiky padlých, evidovaných v souboru a známých jmenovitě, členěná podle katastrálních území Velké Prahy. Protože spisy stavebního odboru magistrátu se z této doby nedochovaly, nelze zodpovědět otázku, kdy a jak se soubor výkresů na pražský magistrát dostal, ani k jakému účelu byl využit. Můžeme pouze předpokládat souvislost s budováním pamětních desek obětí povstání v pražských ulicích. V Archivu hlavního města Prahy byl soubor uložen nejprve ve Sbírce dokumentace k období okupace a květnové revoluce a po roce 2000 byl přemanimulován do fondu Stavební odbor magistrátu. Digitální kopii tohoto exempláře je možné studovat v badatelně Archivu hlavního města Prahy.

Druhý exemplář se dochoval ve fondu Český svaz protifašistických bojovníků - ústřední výbor v Národním archivu. Tento exemplář není opatřen deskami ani tabulkou se statistikou obětí. Naopak je rozmanipulován v kartonech 107 až 110 výstřižkové dokumentace podle deseti městských obvodů, platných od roku 1960. Obsahuje velké množství duplikátů. Je zřejmé, že v ČSPB byl soubor užíván v rámci agendy, spojené s pietními místy, vztahujícími se k Pražskému povstání. V originálech seznamů jsou patrné ručně psané pozdější zásahy do textu, například opravy jmen padlých, nebo doplňování dat narození, či úmrtí. Tento exemplář byl s laskavým svolením oddělení fondů nestátní

provenience a archivních sbírek Národního archivu použit za základ této digitální edice.

Analýza vnitřních znaků písemností ve fondu

Seznamy padlých jsou strojopisné kopie, výkresy jsou kopie, vzniklé pomocí dobových metod rozmnožování výkresů. V editovaném exempláři se vyskytují téměř vždy ve dvojím provedení. Při bližším ohledání je patrné, že mnoho zákresů obsahovalo ještě další cenné údaje, např. datum vyhotovení, nebo jméno autora výkresu. Vinou nedokonalého rozmnožení jsou však tyto údaje ve většině případů ztraceny, nebo zůstávají prakticky nečitelné. Z těch údajů, jež se dají rozklíčovat, jsou na tom nejlépe údaje o datech vyhotovení, jež se (v případě, že se na zákresu objevují a jdou přečíst) pohybují od června do prosince 1945. Horší situace je v případě autorů zákresů. Pokud se zde objevují, tak ve většině případů zůstávají nečitelné, případně pouze jako značky autorů (typově např. značka Ing. Jko). Dobře čitelná jména autorů se ve fondu vyskytují v jednotlivinách (jmenovitě např. Jarmila Janková, Jaroslav Bečvář, nebo Jan Novotný). Ztotožnění těchto jmen je dalším předmětem bádání autorů. V několika případech se zachovalo i jméno policisty či jiné úřední osoby, jež místo úmrtí vyšetřil (Bend-Sýkora – není zcela jasné, zdali se jednalo o jednu osobu, nebo o dvojici vyšetřovatelů).

Digitální edice

Pro edici digitálních kopií souboru byl použit exemplář, uložený v Národním archivu v Praze. Z důvodu rozptýlení jednotlivých částí souboru původcem fondu mezi výstřižkovou dokumentaci, byly skenovány a zveřejněny všechny části souboru, včetně duplicit. Řazení digitálních kopií v edici respektuje původní členění souboru, pouze místa hromadných zásahů na území čtvrtí Praha I-VII byla zařazena pod příslušné čtvrti.

Jak lze v záznamech vyhledávat?

Digitálně zpřístupněný soubor výkresů si ponechává uspořádání podle čtvrtí a v jejich rámci podle katastrálních území. Každá digitalizovaná stránka souboru prošla indexací, která zaznamenala příjmení a jméno (ve všech variantách), ročník narození a ročník úmrtí oběti, která je na něm zmíněna. Díky tomu se uživatelům nabízí velmi efektivní fulltextové vyhledávání prostřednictvím vyhledávacího pole při levém okraji obrazovky.

Při zadání dotazu ve vyhledávacím poli je možno také použít zástupné znaky v podobě hvězdičky (pro libovolný počet jakýchkoli písmen) a otazníku (pro jedno jakékoli písmeno). Hledáme-li například všechny Milery / Millery / Müllery / Muellery, zapíšeme dotaz takto: M*ler. V jiném případě nám zadání Kr?štof dohledá všechny osoby s variantami příjmení Kryštof i Křištof.

Podle volby tlačítka v levé liště nad vyhledávacím polem lze digitální kopii stránky vytisknout, exportovat do PDF či stáhnout jako soubor JPEG. Tlačítko pro sdílení v horní liště v pravé části monitoru umožňuje zkopírovat permanentní hypertextový odkaz zobrazeného objektu pro jakékoli další využití. Ve spodní části obrázku aktuálního listku je ovládací lišta, která umožňuje intuitivní procházení a praktické uzpůsobení zobrazených dat např. listování, nebo zobrazení na celou obrazovku. Nápopěda pro každý ovládací prvek se zobrazí po přejetí kurzorem.

Závěr

Původ tohoto velice cenného pramene je prozatím stále zahalen tajemstvím. Může spekulovat, zda jej sestavily civilní, vojenské či policejní složky, a doufat, že další výzkum pomůže tuto otázku rozřešit.

Nejedná se také ani o kompletní a bezchybný soupis všech obětí povstání. To však nebrání v předložení tohoto zajímavého a důležitého historického pramene široké badatelské veřejnosti k všestrannému využití.

Poděkování za spolupráci kolegyni a kolegům z Národního archivu v Praze, Mgr. Janu Kahudovi, Ph.D., vedoucímu oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek Národního archivu, a Mgr. Marii Chaloupkové a Bc. Romanu Štérovi, archivářům Oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek Národního archivu a kolegyním z Archivu hlavního města Prahy PhDr. Haně Svatošové a Mgr. Zlatě Prokšové-Brátkové.

<https://www.vhu.cz/zakresy-mist-zasahu-obeti-prazskeho-povstani>